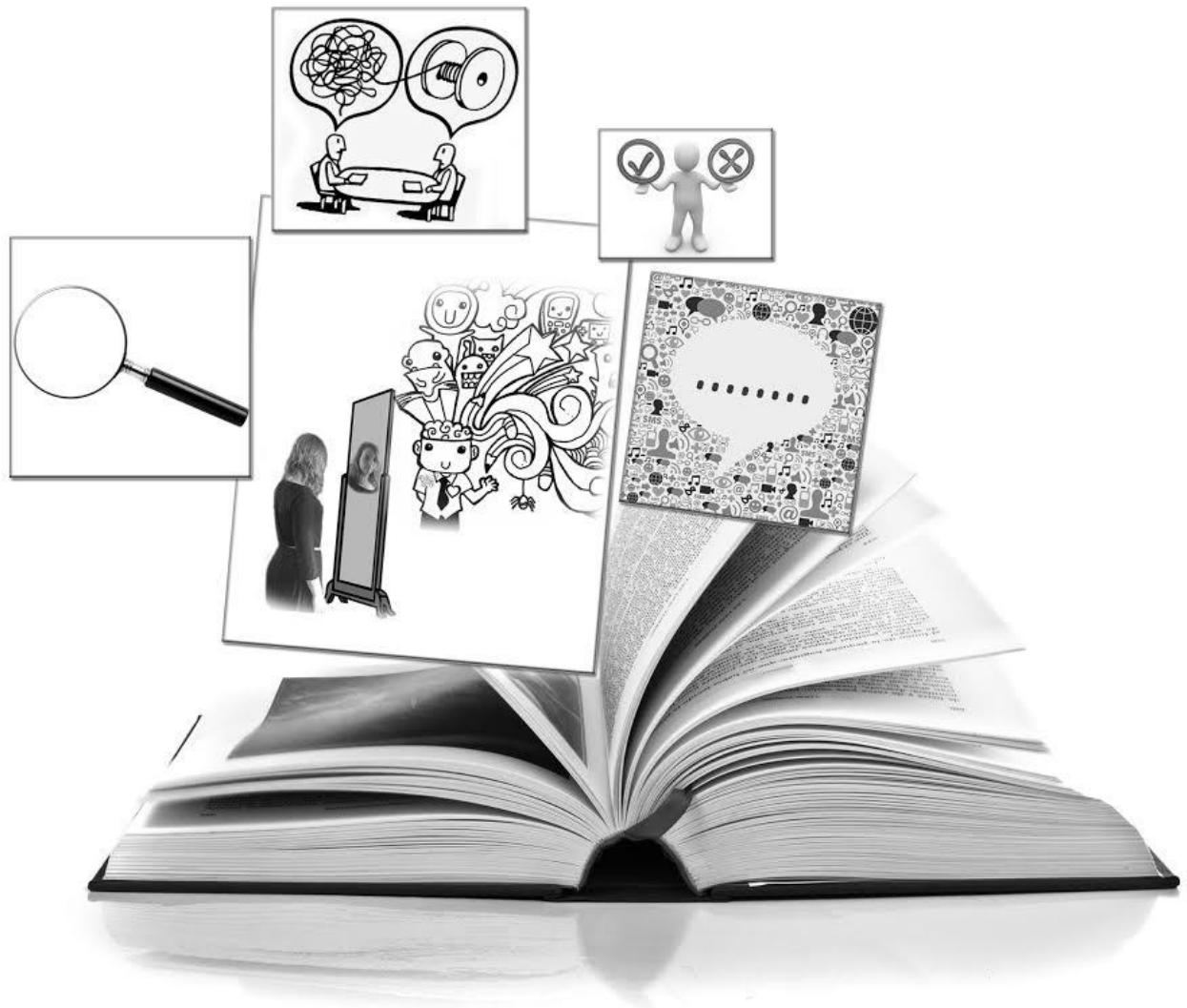

De opstartgroep en mentaliseren ... is dat te combineren?

Een literatuuronderzoek naar het verband tussen de items die worden gebruikt in de opstartgroep van de vaktherapie bij de Ambulant Forensische Psychiatrie Noord en de vaardigheid mentaliseren.

Auteur: Rebekka Saathof

Scriptiebegeleider: Maurits Uijting

Scriptiebeoordelaar: Lia van der Maas

Datum: 7 mei 2014

VOE code: HSK3-AFS-BV4-13

Voorwoord

Met trots presenteer ik u mijn afstudeeropdracht, een opdracht waar ik lang aan heb gewerkt. Ik heb verschillende gevoelens gehad over mijn onderzoek. Soms was er twijfel en onzekerheid, zat ik wel op de goede weg? Soms was ik te geïnteresseerd in het onderwerp waardoor ik allerlei andere wegen in sloeg en het onderzoek erg groot en onduidelijk werd. Maar vooral merkte ik doorzettingsvermogen en plezier om dit onderzoek te volbrengen. Mijn drijfveer om dit onderzoek te doen is meer dan alleen om mijn studie af te kunnen ronden. Ik heb ook iets bij willen dragen aan de opstartgroep van de Ambulant Forensische Psychiatrie Noord (AFPN) , en ik hoop dat dit gelukt is.

Graag wil ik mijn stagebegeleider Frank Winkel bedanken. Mijn interesse en inspiratie voor dit onderwerp zijn er gekomen doordat ik de mogelijkheid heb gehad om stage te lopen bij de Geestelijke Gezondheidszorg (GGZ) Drenthe op de AFPN te Assen. Maurits, ik wil jou bedanken voor je begeleiding en feedback!

Als laatste wil ik alle lieve mensen om me heen bedanken die me hebben gesteund. In het bijzonder mijn man Stephan en mijn zus Catharina die me door haar kritische vragen en feedback op scherp zette.

Ik wens u veel plezier met het lezen van mijn afstudeer opdracht.

Rebekka Saathof.

Samenvatting

In deze scriptie wordt er antwoord gegeven op de vraag: “In welke mate zijn de items ‘observeren en interpreteren’, ‘feedback geven en ontvangen’ en ‘verwoorden wat je ervaart’, die centraal worden gezet in de opstartgroep van de vaktherapie bij de Ambulant Forensische Psychiatrie Noord (AFPN), een indicatie voor de aanwezigheid van de vaardigheid mentaliseren?”

De aanleiding van dit onderzoek is de vraag naar onderbouwing vanuit de literatuur voor de opstartgroep. Hierdoor kunnen de vaktherapeuten zich verantwoorden vanuit de literatuur naar de cliënten en het multidisciplinaire team. Mogelijk kunnen de activiteiten afgestemd worden op de gevonden literatuur. De onderbouwing is gezocht door eerst de items te definiëren vanuit de literatuur. Vervolgens is er door middel van systematisch literatuuronderzoek gezocht naar verbanden tussen de items en mentaliseren. Uit de resultaten kan er opgemaakt worden dat het ‘observeren’, ‘interpreteren’ en het ‘verwoorden wat je ervaart’ een indicatie is voor de vaardigheid mentaliseren. Het item ‘feedback geven en ontvangen’ in combinatie met mentaliseren komt in de literatuur in mindere mate naar voren. Wel zijn er verbanden te vinden met de vaardigheid mentaliseren. In de discussie wordt er een kritische blik gegeven op het onderzoek en vanuit daar volgen de conclusie en de aanbevelingen.

Inhoudsopgave

Voorwoord.....	2
Samenvatting.....	3
Inhoudsopgave.....	4
1. Inleiding	5
1.1 Doelstelling.....	5
1.2 Vraagstelling	5
1.3 Opbouw van het onderzoek	6
1.4 Leeswijzer	6
2. Theoretisch kader	7
2.1 Observeren	7
2.2 Interpreteren	7
2.3 Feedback geven.....	7
2.4 Feedback ontvangen	8
2.5 Verwoorden wat je ervaart	8
2.6 Mentaliseren	8
3. Methode.....	10
3.1 Databronnen	10
3.2 Zoektermen	10
3.3 Inclusie en exclusiecriteria	10
4. Resultaten	11
4.1 Schematische weergave van de gevonden literatuur	11
4.2 Mentaliseren en observeren	12
4.3 Mentaliseren en interpreteren	13
4.4 Mentaliseren en feedback geven en ontvangen	14
4.5 Verwoorden wat je ervaart:	14
5. Discussie.....	17
6. Conclusie	18
7. Aanbevelingen	19
8. Literatuurlijst	20

1. Inleiding

Binnen de Ambulant Forensische Psychiatrie Noord (AFPN) bestaat er een opstartgroep welke wordt uitgevoerd door vaktherapeuten¹. De opstartgroep is een open groep waar een cliënt op moment van ruimte in kan stromen. Het doel van de vaktherapie bij de opstartgroep is om tijdens het poliklinisch overleg een inschatting te kunnen geven van het mentaliserend vermogen van de cliënt. Dit wordt gebaseerd op hoe de cliënt is omgegaan met bovengenoemde items. Door een inschatting te maken van het mentaliserend vermogen kan het behandelteam beter inschatten welke behandeling het best passend is voor de cliënt. Deze opstartgroep bestaat uit cliënten waarbij er onduidelijkheden zijn voor het vervolg van de behandeling. De cliënten worden aangemeld voor de opstartgroep vanuit het poliklinisch overleg. Het kan zijn dat de persoonlijkheid en het IQ nog niet duidelijk naar voren zijn gekomen in de intakegesprekken. Het kan onduidelijk zijn of de cliënt geschikt is voor de groep en/of welke groep het best passend is voor de cliënt. Bovendien kan de cliënt zelf wennen aan het behandelklimaat van de AFPN. Het programma voor de opstartgroep omvat zes weken waarin de cliënt afwisselend beeldende therapie en psychomotorische therapie (PMT) aangeboden krijgt in een open groep. In deze zes weken staan de items 'observeren en interpreteren', 'feedback geven en ontvangen' en 'verwoorden wat je ervaart' centraal. Deze items zijn door de vaktherapeuten gekozen vanuit de praktijk en is gebaseerd op ervaring van de vaktherapeuten. Na zes weken wordt er samen met de cliënt geëvalueerd door één van de twee therapeuten. In dezelfde periode wordt er ook een psychologisch onderzoek uitgevoerd door een psychodiagnostisch medewerker. Daarna wordt de cliënt opnieuw ingebracht in het poliklinisch overleg.

Wat mist binnen de opstartgroep is de onderbouwing vanuit de literatuur tussen de gekozen items en de vaardigheid mentaliseren.

1.1 Doelstelling

Met dit onderzoek wordt er vanuit de literatuur een onderbouwing gezocht voor de items die worden gebruikt binnen de opstartgroep en het verband met mentaliseren. Hierdoor wordt duidelijk waarom de items ingezet worden en waarom juist deze items geschikt zijn in een diagnostische fase van de behandeling. Het doel is om de cliënten een goede indicatie te kunnen geven voor een bepaald behandelaanbod. Wanneer dit met de theorie ondersteund kan worden, kunnen de vaktherapeuten zich verantwoorden tegenover de cliënten en het multidisciplinaire team. Ook kan de praktische invulling van het aanbod op activiteitsniveau, mogelijk beter afgestemd worden met datgene wat in de literatuur staat. Dit onderzoek is bedoeld als een eerste opzet voor verder onderzoek naar de opstartgroep. Het verdere onderzoek zou dan gericht kunnen zijn op de werking van de opstartgroep en de samenwerking tussen de vaktherapeuten.

1.2 Vraagstelling

Voor dit onderzoek is de volgende vraagstelling gekozen:

"In welke mate zijn de items 'observeren en interpreteren', 'feedback geven en ontvangen' en 'verwoorden wat je ervaart', die centraal worden gezet in de opstartgroep van de vaktherapie bij de AFPN, een indicatie voor de aanwezigheid van de vaardigheid mentaliseren?"

Als deelvraag is er gekozen:

"Wat zijn de definities van de items 'observeren en interpreteren', 'feedback geven en ontvangen', 'verwoorden wat je ervaart' en mentaliseren?"

¹ De vaktherapie bestaat uit een samenwerking tussen beeldende therapie en psychomotorische therapie, dit onderzoek is uitgevoerd door een psychomotorisch therapeut i.o.. Er zal dan ook nadruk worden gelegd op de psychomotorische therapie.

1.3 Opbouw van het onderzoek

Allereerst is er gezocht naar de definities van de items die naar voren komen in de opstartgroep. Vervolgens is de methode beschreven die is gebruikt voor dit onderzoek. Er is systematisch onderzoek gedaan naar artikelen en overige literatuur die zowel het mentaliseren als één van de items beschrijven. De verbanden zijn geciteerd en vanuit daar worden er mogelijke conclusies beschreven. Vanuit de resultaten komt er een discussie naar voren en dan volgt er een conclusie over het gehele onderzoek. Het onderzoek eindigt met aanbevelingen.

1.4 Leeswijzer

In hoofdstuk twee wordt er antwoord gegeven op de deelvraag: *“Wat zijn de definities van de items ‘observeren en interpreteren’, ‘feedback geven en ontvangen’, ‘verwoorden wat je ervaart’ en mentaliseren?”* In hoofdstuk drie wordt de methode beschreven van dit literatuuronderzoek. Er wordt beschreven welke databronnen gebruikt zijn, welke zoektermen er zijn gebruikt en welke inclusie en exclusiecriteria gesteld is. Hoofdstuk vier bevat de resultaten die allereerst weergegeven zijn in een schema. Vervolgens worden er samenvattingen weergegeven van de gevonden literatuur. In hoofdstuk vijf volgt er een discussie over dit onderzoek. De resultaten worden geïnterpreteerd en er volgen kritische noten op dit onderzoek. Hoofdstuk zes geeft de conclusie van het onderzoek weer door het beantwoorden van de deelvraag en de hoofdvraag. Hoofdstuk zeven bevat de aanbevelingen. Tot slot volgt de literatuurlijst.

2. Theoretisch kader

Voordat de resultaten van dit onderzoek gepresenteerd worden is het van belang de begrippen te definiëren, zodat de begrippen helder en begrepen worden vanuit de context van de opstartgroep. Om dit zo helder mogelijk te maken wordt er antwoord gegeven op de volgende vraag: *“Wat zijn de definities van de items ‘observeren en interpreteren’, ‘feedback geven en ontvangen’, ‘verwoorden wat je ervaart’ en mentaliseren?”*

2.1 Observeren

Celestin-Westreich en Celestin (2012) geven de definitie van observeren als volgt: “Observeren betekent letterlijk ‘gadeslaan’, ‘in acht nemen’ of ‘waarnemen’. Waarnemen bestaat zuiver gesteld uit het opnemen van prikkels via de zintuigen.” (p.7).

Janson en Memelink (2005) definiëren waarnemen:

Waarnemen is iets opmerken via een of meer van je zintuigen. . . . Waarnemen is het resultaat van een selectieproces. Je kunt niet alle zintuigelijke prikkels in je omgeving tegelijk opmerken. Daarom laat je slechts enkele ervan op de voorgrond (in je aandacht) toe, de rest blijft op de achtergrond aanwezig. (p.12)

Celestin-Westreich en Celestin vatten de definitie als volgt samen: “Observeren bestaat uit het bewerken van een objectieve werkelijkheid, namelijk alle prikkels die de zintuigen bereiken, tot een ‘subjectieve werkelijkheid’, namelijk een door het brein gevormd betekenisvol geheel van geselecteerde, verwerkte en opgeslagen waarnemingen.” (p.9).

Janson en Memelink (2005) beschrijven observeren als volgt: “Onder observeren verstaan we hier een vorm van bewust waarnemen, waarbij je vooraf een doel vaststelt en een plan maakt voor de manier waarop je dat gaat doen.” (p.15).

Janson en Memelink beschrijven hierbij een essentieel onderdeel van observeren:

In ons dagelijkse gedrag zijn we geneigd direct tijdens het waarnemen al te interpreteren. . . . De essentie van observeren is dat je eerst gegevens verzamelt en dan juist nog geen interpretaties toelaat, dus precies anders dan je gewend bent. (p.18)

Bil (2004) definieert observeren als volgt: “Bewust en doelgericht waarnemen. . . . Bewust gebruikmaken van je zintuigen. Je bent je daarbij ook bewust van de beperkingen en van de invloed van je eigen persoon.” (p.12).

Uit de gevonden literatuur kan geconcludeerd worden dat observeren een bewuste, geselecteerde waarneming is.

2.2 Interpreteren

Janson en Memelink (2005) geven de definitie van interpreteren: “Interpreteren is betekenis verlenen aan een waarneming.” (p.18).

Bil (2004) beschrijft interpreteren als volgt: “Interpreteren is uitleggen en verklaren. . . . De interpretaties die gemaakt worden naar aanleiding van de observaties dienen transparant te zijn. Dat wil zeggen dat ze doorzichtig zijn en voor iedereen te volgen.” (pp.75 - 79).

Uit de gevonden literatuur kan geconcludeerd worden dat interpreteren een duidelijke weergave van de betekenis van het geobserveerde is.

2.3 Feedback geven

Hattie en Timperly (2007) beschrijven feedback als volgt: “Feedback geeft grofweg antwoord op drie vragen: ‘waar ga je heen’, ‘hoe ga je daarheen’ en ‘hoe nu verder’. Zorg dat feedback deze vragen concreet beantwoordt.” (p.51).

Gigante, Dell en Sharkey (2011) beschrijven effectieve feedback als volgt: “Effective feedback is specific and describes the observed behavior. . . . Feedback concentrates on observed behaviors that can be changed.” (p.205).

Remmerswaal (2006) geeft de definitie van feedback als volgt:

Feedback is een mededeling aan iemand, die hem informatie geeft over hoe zijn gedrag wordt waargenomen, begrepen en ervaren. De mate waarin feedback gegeven wordt en de effectiviteit ervan worden sterk bepaald door de sfeer van vertrouwen in de groep en tussen de desbetreffende personen. (p.163)

Vanuit de gevonden literatuur kan geconcludeerd worden dat feedback een mededeling is, aan een persoon, wat specifieke informatie bevat over geobserveerd en geïnterpreteerd gedrag wat veranderd kan worden.

2.4 Feedback ontvangen

Bennink en Fransen (2007) beschrijven een aantal belangrijke punten bij het ontvangen van feedback:

Een belangrijk beginpunt is zich openstellen voor de feedback door uit te gaan van de positieve intentie van de feedbackgever en voor de mogelijke winst van de ontregeling. Een tweede punt is, gevoel te krijgen voor standpunten en belevingen van anderen. In feite vraagt dit om het vermogen om buiten zichzelf te treden, zichzelf vanuit de tweede of derde positie te bekijken. Een derde punt is leren confrontatie op te vatten als noodzakelijk en zelfgevraagd onderdeel van de begeleidingsopdracht, waarmee de verantwoordelijkheid voor de feedback mede bij de lerende zelf komt te liggen. . . En laatste punt is de feedback te onderzoeken en eventueel te toetsen aan andere of eerdere feedback. (p.20)

Vanuit de gevonden literatuur kan geconcludeerd worden dat het ontvangen van feedback inhoudt dat degene zich openstelt, zich in kan leven in de ander en daarin ook beseft dat het noodzakelijk is voor de eigen ontwikkeling en tot slot de feedback te analyseren.

2.5 Verwoorden wat je ervaart

Lindhout en Woldman (2004) beschrijven de volgorde van het uiten van taal:

Wie iets wil vertellen aan een ander moet eerst een idee hebben over de inhoud van de boodschap. Zo'n idee ontstaat vaak spontaan, door iets wat we zien, voelen of ruiken. . . . In dit stadium denken mensen nog niet in taal, maar in beelden. Wanneer het idee kan worden vastgehouden kunnen de hersenen gaan bedenken hoe dit kan worden omgezet in taal. . . . Wanneer de juiste begrippen zijn gevonden en bepaald is of er een vraag zal worden gesteld, een mededeling zal worden gedaan of een bevel zal worden gegeven (hetgeen van invloed is op de zinsopbouw) wordt gezocht naar de juiste woorden. In de laatste fase worden de juiste klanken en vervoegingen gezocht en wordt de zin 'klaargezet' in het hoofd. Ten slotte wordt de zin dan uitgesproken: de gevonden klanken worden omgezet in de bijbehorende articulatiebewegingen. (pp. 60-61)

Hekking en Fellingner (2011) definiëren ervaring als volgt: "Een integrale vorm van kennis, inzicht, handelingsvaardigheid en reactievaardigheid die je leert door ondervinding. Een geïnternaliseerde ervaring is te omschrijven als een interne gedragsrepresentatie op basis van geschematiseerde zintuiglijke informatie, opgedaan in interactie met de omgeving." (p.117)

Het verwoorden wat je ervaart bestaat uit twee begrippen, namelijk 'verwoorden' en 'ervaren'. Het verwoorden is een idee krijgen van de boodschap door middel van wat er is waargenomen bij jezelf en waarop de hersenen dit omzetten in taal. Het ervaren is het opdoen van zintuiglijke informatie, wat wordt samengevoegd met kennis, inzicht, handelingsvaardigheid en reactievaardigheid wat geleerd wordt door ondervindingen.

2.6 Mentaliseren

Volgens Allen, Fonagy en Bateman (2008) mentaliseren we "wanneer we ons bewust zijn van mentale toestanden bij onszelf en anderen - wanneer we nadenken over gevoelens bijvoorbeeld."

(p.2). Ze geven een uitvoerige definitie: “Mentaliseren is het met verbeeldingskracht waarnemen of interpreteren van gedrag voor zover dat samenhangt met intentionele mentale toestanden.”(p.4). Verheugt-Pleiter, Schmeets en Zevalkink (2010) beschrijven mentaliseren als volgt: “Het veelal onbewuste vermogen permanent in de interactie met een ander uit te gaan van het feit dat de ander, net als jezelf, een interne wereld heeft met gevoelens, gedachten en verlangens (Fonagy, Gergely, Jurist en Raget 2002).”(p.8).

Vanuit de gevonden literatuur rondom het begrip mentaliseren kan geconcludeerd worden dat mentaliseren het bewust zijn is van de interne gedachten, gevoelens en verlangens van jezelf en de ander. Op basis daarvan wordt gedrag waargenomen en geïnterpreteerd.

3. Methode

Het betreft hier een verklarend literatuuronderzoek, waarbij nagegaan wordt of er een causaal verband is tussen mentaliseren en de drie genoemde items. Dit onderzoek is een systematisch literatuuronderzoek waarin gezocht is naar originele onderzoeken en reviews van onderzoeken (Bakker & Van Buuren, 2009). Deze scriptie bestaat uit wetenschappelijke literatuur. Allereerst is er gezocht naar artikelen waarin de items en het begrip mentaliseren apart is gezocht. Hierin is er onderzocht welke vaardigheden de items bevatten en of deze overeenkomen met het begrip mentaliseren. Daarna is er onderzoek gedaan naar literatuur die de combinatie beschrijft van mentaliseren en - in ieder geval - één van de items.

3.1 Databronnen

Binnen het literatuuronderzoek is er gebruik gemaakt van de volgende databronnen: 'Google Scholar', het mediacentrum van Windesheim, de databases van Windesheim en de databases van GGZ Drenthe. De volgende databases van Windesheim zijn doorzocht: "Academic Search Elite", "Eric", "Invert", "Lexis Nexis Academic", "Narcis", "Picarta", "Pubmed", SpringerLink BSL Nederlandstalig", "SpringerLink Journals", "Worldcat". De databases van de vakbibliotheek GGZ Drenthe die zijn onderzocht zijn de volgende: "BSL Springer Link", "PsychINFO" en "Medline". Artikelen waarvoor geen toegang is verleend zijn aangevraagd bij de vakbibliotheek GGZ Drenthe.

3.2 Zoektermen

De zoektermen die gebruikt worden in het Nederlands zijn "observeren", "interpreteren", "feedback geven", "feedback ontvangen" en "verwoorden ervaring". Bij veel resultaten is het woord "vaardigheden" voor het item geplaatst waardoor er gericht gezocht kon worden. Daarnaast zijn ook de combinaties onderzocht: "mentaliseren en observeren", "mentaliseren en interpreteren", "mentaliseren en feedback geven", "mentaliseren en feedback ontvangen" en "mentaliseren en verwoorden wat je ervaart". Ook de Engelstalige synoniemen "observe" "interpreting" "giving feedback", "receiving feedback", "express experience". Hierbij is het woord "skills" toegevoegd wanneer er veel zoekresultaten waren. Ook de combinaties "mentalis(z)ation and observe", "mentalis(z)ation and interpreting", "mentalis(z)ation and giving feedback", "mentalis(z)ation and receiving feedback" en "mentalis(z)ation and express experience" zijn onderzocht.

3.3 Inclusie en exclusiecriteria

De literatuur is geselecteerd op een aantal criteria. De inclusiecriteria zijn als volgt:

- Nederlandstalige of Engelstalige literatuur.
- Literatuur na 2003 gepubliceerd.
- De literatuur heeft betrekking op de definities uit hoofdstuk 2.

Overige literatuur behoort tot de exclusiecriteria en is niet opgenomen in dit onderzoek.

4. Resultaten

4.1 Schematische weergave van de gevonden literatuur

Zoekterm	Auteur(s)	Korte samenvatting
Mentaliseren en observeren	Allen (2011)	De definitie van mentaliseren wordt in verband gebracht met onder andere het observeren van eigen en andermans gedrag.
	Mohaupt, Holgersen, Binder en Nielsen (2006)	De mogelijkheid om te observeren wordt onder andere verleend aan de definitie van mentaliseren.
	Spaans, Koelens en Bühring (2010)	De definitie van het mentaliseren van lichamelijke verschijnselen wordt in verband gebracht met het vermogen om te observeren.
	Spaans, Veleska, Luyten en Bühring (2009)	De definitie van 'lichaamsmentaliseratie' wordt beschreven waarin onder andere het observeren als belangrijk vermogen wordt genoemd.
	Fonagy, Gergely en Target (2007)	Er wordt uitgelegd dat het observeren nodig is om een ander te begrijpen en daardoor te kunnen mentaliseren.
	Sugerman (2006)	Observeren wordt als interventie genoemd bij het mentaliseren.
	Delfstra en Peters (2011)	Er wordt genoemd dat cliënten door het observeren leren te mentaliseren.
	Geerling (2010)	Wanneer er geobserveerd wordt kunnen de representaties gecheckt worden wat bijdraagt aan het vermogen om te mentaliseren.
	Beaulieu-Pelletier, Bouchard en Philippe (2012)	Binnen een niveau van mentaliseren wordt het observeren beschreven als vaardigheid wat de cliënt bezit.
	Allen (2011)	De definitie van mentaliseren wordt in verband gebracht met onder andere het interpreteren van eigen en andermans gedrag.
Mentaliseren en interpreteren	Bateman en Fonagy (2007)	De definitie van mentaliseren wordt in verband gebracht met het interpreteren van gedrag.
	Beaulieu-Pelletier, Bouchard en Philippe (2012)	De definitie van mentaliseren wordt in verband gebracht met het interpreteren van andermans bedoelingen.
	Struik (2012)	Het mentaliserend vermogen ontwikkelt zich door onder andere ervaringen te leren interpreteren.
	Spaans, Veleska, Luyten en Bühring (2009)	Het mentaliseren van lichaamssignalen wordt onder andere verbeterd door het leren interpreteren van lichaamssignalen.
	Delfstra en Peters (2011)	Bij gevorderde groepen kan er gebruik worden gemaakt van interpretatief mentaliseren.
	Gael (2007)	Wanneer een cliënt niet aan het mentaliseren is, wordt er ook op een andere manier geïnterpreteerd.
	Delfstra en Peters (2011)	Wanneer de mentalisatie onvoldoende is kan er feedback worden gegeven waardoor een groepslid aan het denken wordt gezet over aspecten waar een groepslid nog niet eerder bij stilstond. Ook noemen ze feedback als oefening om te mentaliseren.
Mentaliseren en feedback geven en ontvangen	Spaans, Koelens en Bühring (2010)	Door feedback over lichamelijke en innerlijke ervaringen leren groepsleden lichaamsgerichte mentalisatie.
	Kooiman en Koelen (2012)	De definitie van affectief mentaliseren wordt in verband gebracht met onder andere het verwoorden van affecten of emoties.
Mentaliseren en verwoorden wat je ervaart	Bateman en Fonagy (2007)	De definitie van mentaliseren wordt in verband gebracht met het begrijpen van de eigen ervaringen.
	Beaulieu-Pelletier, Bouchard en Philippe (2012)	De kwaliteit van de mentale toestanden hangt af van de openheid die men geeft over de subjectieve ervaringen. Ook worden er verbanden vanuit verschillende niveaus van mentaliseren genoemd met het 'verwoorden wat je ervaart'.
	Mohaupt, Holgersen, Binder en Nielsen (2006)	Het vermogen om te mentaliseren wordt onder andere in verband gebracht met het adequaat kunnen uiten van affect.
	Struik (2012)	Het mentaliserend vermogen is nodig om traumatische ervaringen te kunnen evalueren en begrijpen.
	Allen, Fonagy en Bateman (2008)	Er worden drie domeinen genoemd van het mentaliseren van emoties, waarbij onder andere het benoemen en uiten van emoties genoemd wordt. Ook benoemen ze het belang van taalverwerving, hierdoor kan er onder andere expliciet gementaliseerd worden.
	Spaans, Koelens en Bühring (2010)	Het mentaliseren wordt onder andere geleerd door ervaringen uit te wisselen van de lichamelijke en innerlijke ervaringen. Ook noemen ze het voelen en het ervaren van een mentale betekenis bij lichaamssignalen als interventie bij cliënten, die in een basistherapie gericht op mentaliseren, behandeling krijgen.
	Spaans, Veleska, Luyten en Bühring (2009)	Verwoorden wat je ervaart wordt als interventie genoemd om mentaliseren te bevorderen.
	Geerling (2010)	Er worden vier kernstrategieën benoemd waarin mentaliseren onder andere wordt bevordert door verwoorden wat je ervaart.
	Taubner, Hörz, Fischer-Kern, Doering, Buchheim en Zimmerman (2012)	Het resultaat van mentaliseren is onder andere dat gedrag en emotionele ervaringen meer betekenis krijgen en meer voorspelbaar wordt.

4.2 Mentaliseren en observeren

Allen (2011) noemt het verband tussen mentaliseren en observeren als volgt: “Technisch gesproken definiëren we mentaliseren als het **in onze verbeelding waarnemen** en interpreteren van eigen en andermans gedrag als verbonden met intentionele mentale toestanden.” (p.298).

Mohaupt, Holgersen, Binder en Nielsen (2006) geven het verband tussen observeren en mentaliseren: “There seems to be a substantial overlap between Monsen’s concept of affect consciousness, and Fonagy’s mentalization ability: both conceptualize the **ability to perceive**, reflect upon and adequately express affect.” (p.241)

Spaans, Koelens en Bühring (2010) beschrijven de definitie van mentaliseren van lichamelijke verschijnselen als volgt: “Het mentaliseren van lichamelijke verschijnselen beschouwen wij als het **vermogen** eigen en andermans **lichaamssignalen waar te nemen**, er ontvankelijk voor te zijn en verbinding te ervaren met onderliggende mentale toestanden (Spaans en anderen, 2009).” (p.7). Ook beschrijven zij dat observeren een eerste stap is in het mentaliseren: “Patiënten leren eerst lichaamssignalen **waar te nemen**, het verband te ervaren met onderliggende mentale toestanden en dit te aanvaarden.” (p.11).

Spaans, Veselka, Luyten en Bühring (2009) geven een definitie van lichaamsmentaliseren:

De lichamelijke kant van mentaliseren, door ons ‘lichaamsmentaliseren’ genoemd, verwijst in onze visie naar het **vermogen om eigen en andermans lichaamssignalen waar te nemen**, er ontvankelijk voor te zijn, en verbinding te ervaren met onderliggende mentale toestanden.

Het gaat om een subtiel aanvoelen van lichamelijke signalen én de daarmee samenhangende psychische toestanden. (p.241)

Daarnaast is er literatuur te vinden waarin beschreven wordt dat het observeren ingezet wordt als interventie binnen therapie gericht op het bevorderen van mentaliseren. Fonagy, Gergely en Target (2007) geven het verband als volgt aan:

The Cartesian approach is often coupled (in so-called ‘simulationist’ models of mind-reading, e.g., Gallese & Goldman, 1998; Gallese, Keysers & Rizzolatti, 2004; Goldman, 1993; Goldman & Sripada, 2005; Gordon, 1995; Harris, 1991, 1992) with the idea that **the way we come to understand** (or, in a sense, to internally directly ‘**perceive**’) other people’s **subjective mental states** is by (automatically) ‘putting ourselves in their shoes’ using (in our imagination) our self as a mental model of the other (for a fuller exposition see Saxe, Carey, & Kanwisher, 2004). . . . This process of internally ‘simulating’ the other person’s goals and particular situation one comes to infer and represent the other’s mental states as well as anticipating the actions these intentional mind states are likely to cause. This involves mentally inducing the internal subjective states of the other in ourselves by imitation, imagination, identification, or lately, through ‘neuronal resonance’ evoked by the automatic activation of our brain’s ‘mirror neuron system’ **during the observation of the other person’s behaviour** (Gallese et al., 2004). (p.289)

Sugerman (2006) beschrijft het als volgt: “Many of the interventions that some have regarded as ‘only’ promoting mentalization (Bleiberg, 2003) or developmental help (Daldin, 1994) become relevant here. For example, **observing**, labeling, and communicating patients’ internal states promotes mature insightfulness.” (p. 979).

Delfstra en Peters (2011) geven het als volgt aan:

“Mentaliseren gebeurt bij voorkeur over gevoelens die ontstaan in interacties, in het bijzonder **interacties in het hier en nu**. Deze vormen het meest directe, levendige en bewerkbare materiaal om te onderzoeken. . . . Tegelijk **observeren** andere groepsleden wat het **effect** is van de **interactie** op hun **eigen geest en die van de anderen**”. (p.7).

Geerling (2010) noemt het als volgt: “Daarnaast kan de therapeut de cliënten leren om **anderen te observeren** via LECS. Vanwege de onwetende houding moet er ook de gelegenheid zijn om representaties (voornamelijk emoties en cognities) te checken.” (p.8)

Beaulieu-Pelletier, Bouchard, en Philippe (2012) beschrijven de verschillende niveaus van mentaliseren. In het niveau "Objective-Rational" beschrijven ze het verband met observeren:

The subjective experience is treated with an **objectifying attitude** (third-person perspective). Although there is some recognition and elaboration of the representational contents at play, the person takes distance from his or her subjective experience. The main focus is on objective and external facts and situations (public and observable aspects) and not on the emotional, private, and subjective aspects. This emotional distance can be beneficial, such as when observing and analyzing one's and others' experience in a neutral or objective manner, which could be adaptive in some contexts (e.g., problem solving, intellectual tasks). (p.772)

Vanuit de literatuur kan er gezegd worden dat er een verband is tussen mentaliseren en observeren. Er wordt genoemd dat het kunnen waarnemen een onderdeel is van mentaliseren. Het observeren wordt ingezet als interventie om onder andere spiegelneuronen te activeren waardoor er mogelijkheden ontstaan om zichzelf en de ander beter te begrijpen. In het niveau "Objective-Rational" komt het verband met observeren ook naar voren.

4.3 Mentaliseren en interpreteren

Allen (2011) brengt de definitie van mentaliseren als volgt in verband met interpreteren: " Technisch gesproken definiëren we mentaliseren als het in onze verbeelding waarnemen en **interpreteren van eigen en andermans gedrag** als verbonden met intentionele mentale toestanden." (p.298).

Bateman en Fonagy (2007) noemen een verwijzing waarin het verband tussen mentaliseren en interpreteren als volgt naar voren komt:

Allen definieert mentaliseren als het 'begrijpen en **interpreteren van gedrag** als gekoppeld aan intentionele mentale toestanden'. Het is essentieel een sociaal construct, in de zin dat we letten op de mentale toestanden van degenen met wie we samen zijn, fysiek of psychologisch. (p.16)

Beaulieu-Pelletier, Bouchard, en Philippe (2012) noemen het verband als volgt:

Mentalization refers to a process of mental representation, elaboration, **and interpretation of one's and others' mental contents** (e.g., beliefs, motives, emotions, intentions, desires, and needs) and of openness towards these (e.g., Bateman & Fonagy, 2004; Bouchard & Lecours, 2008; Fonagy, 2008). (p.671)

Struik (2012) geeft aan dat het leren interpreteren een gevolg is voor het mentaliserend vermogen: "Naast de veilige hechting is er voorspelbaarheid en continuïteit nodig om de **samenhang tussen oorzaak en gevolg te leren en ervaringen te leren interpreteren** en dus het **mentaliserend vermogen te ontwikkelen**." (p.103).

Daarnaast is er literatuur te vinden waarin beschreven wordt dat het interpreteren ingezet wordt als interventie binnen therapie gericht op het bevorderen van mentaliseren.

Spaans, Veselka, Luyten en Bühring (2009) benoemen de interventie als volgt:

Van essentieel belang is het bieden van een veilige therapeutische situatie waarbinnen gehechtheid en wederkerigheid kunnen optreden tussen patiënten onderling en tussen patiënten en teamleden. Het relationele aspect wordt hierbij sterk benadrukt: **het gaat zowel om leren herkennen en interpreteren van eigen lichaamssignalen als die van anderen**. De behandeling gaat ervan uit dat patiënten beter leren te mentaliseren binnen corrigerende hechtingsrelaties met therapeuten. Hierin vinden verbale en non-verbale spiegelprocessen plaats die het mentaliseren van lichaamssignalen bevorderen." (p.245)

Delfstra en Peters (2011) noemen de interventie als volgt: "Bij een gevorderde groep met een gevestigde cultuur van mentaliserende interacties zal de therapeut daarentegen meer ruimte geven aan verleden en toekomst en meer gebruik maken van **interpretatief mentaliseren** . . ." (p.13.)

Gael (2007) geeft het als volgt weer:

In een **niet-mentaliserende** toestand worden het gedrag en de intenties van anderen op een **andere manier geïnterpreteerd**. Het gedrag van de ander wordt niet meer gementaliseerd,

dat wil zeggen: begrepen als gevolg van (niet-rechtstreeks zichtbare of kenbare) gevoelens, gedachten en overtuigingen. (p.6)

Vanuit de literatuur kan geconcludeerd worden dat er een verband is met mentaliseren en interpreteren. Uit de literatuur komt naar voren dat de interventie 'interpreteren' nodig is om het mentaliseren te bevorderen. Het interpreteren is een onderdeel van de vaardigheid mentaliseren.

4.4 Mentaliseren en feedback geven en ontvangen

Delfstra en Peters (2011) benoemen het belang van feedback geven en ontvangen voor mentaliseren:

Als een groepslid vertelt wat de houding van een medegroepslid met hem doet, **kan deze aan het denken worden gezet over aspecten van zichzelf waar hij eerder niet bij stilstond. Vaak geeft hij directe feedback over situaties waarin de mentalisering nog onvoldoende was:** 'je snapt niet wat ik bedoel' of worden onduidelijkheden toegelicht: 'laat me uitleggen wat ik bedoelde toen ik reageerde met....' (p.7)

Ook noemen Delfstra en Peters feedback geven als oefening om te mentaliseren: "Thema's als. . . gevoelig worden voor het individuele en het zicht op zichzelf verbreden **door feedback van anderen.**" (p.10).

Spaans, Koelens en Bühring (2010) beschrijven hoe feedback mentaliseren kan bevorderen:

Patiënten leren lichaamsgerichte mentalisatie door **ervaringen uit te wisselen van eigen en andermans lichamelijke en innerlijke ervaringen** (wederkerigheid stimuleren). 'In de gespreksgroep en de psychomotore groep kreeg ik **veel feedback van de andere groepsleden**. Ze zeiden heel eerlijk hoe ik lichamelijk over kom en wat er door hen heen gaat als ze aan mij denken. (pp. 17-18)

Het is opvallend dat er weinig literatuur te vinden is over de combinatie mentaliseren en feedback. Vanuit de gevonden literatuur kan er geconcludeerd worden dat het geven en ontvangen van feedback bij kan dragen aan het vermogen om te mentaliseren.

4.5 Verwoorden wat je ervaart:

Kooiman en Koelen (2012) noemen de definitie van affectief mentaliseren en het verband met verwoorden wat je ervaart:

Affectief mentaliseren over het zelf lijkt in de context van somatisatie of SOLK het meest relevant. **Dit kan worden opgevat als het intuïtief en automatisch aanvoelen van affecten bij zichzelf, waarbij deze affecten of emoties (cognitief) gedifferentieerd begrepen en verwoord kunnen worden.** (p.294)

Bateman en Fonagy (2007) noemen dat mentaliseren onder andere bestaat uit verwoorden wat je ervaart: "Mentalisatie is een grotendeels voorbewuste, op verbeeldingskracht gebaseerde mentale activiteit. . . . We hebben deze verbeeldingskracht soms ook nodig om onze **eigen ervaringen te begrijpen**, zeker als echt gaat om emotioneel geladen kwesties of intentionele, niet-bewust gemotiveerde handelingen." (p.15-16).

Beaulieu-Pelletier, Bouchard, en Philippe (2012) beschrijven verwoorden wat je ervaart als onderdeel van mentaliseren: "Mental states refer to the **quality** of one's capacity to mentally elaborate and **open up** to his or her **subjective experience**." (p.671).

Mohaupt, Holgersen, Binder en Nielsen (2006) noemen overeenkomsten tussen het concept "affect consciousness" en mentaliseren waarbij het adequaat uiten van het affect genoemd wordt: "There seems to be a substantial overlap between Monsen's concept of affect consciousness, and Fonagy's **mentalization ability**: both conceptualize the ability to perceive, reflect upon and **adequately express affect**." (p.241).

Struik (2012) beschrijft het verband tussen verwoorden wat je ervaart en mentaliseren als volgt:

Naarmate een kind ouder wordt, ontwikkeld zich het vermogen tot mentaliseren. Fonagy en collega's (2002) beschrijven mentaliseren als 'het permanent aanwezige en onbewuste proces waardoor mensen in staat zijn de uitingen en handelingen van zichzelf en de ander te zien als gemotiveerd door interne gedachten, intenties en overtuigingen'. Om traumatische **ervaringen te kunnen evalueren en begrijpen, is dat mentaliserend vermogen nodig.** (p. 103)

Allen, Fonagy en Bateman (2008) beschrijven drie domeinen van mentaliseren van emoties. Onder deze domeinen vallen onder andere: **“Identificeren** van emoties, het **benoemen** van basale emoties. . . **Moduleren** van emoties. . . **uiten** van emoties.”

(p. 69). Beaulieu-Pelletier, Bouchard, en Philippe (2012) beschrijven diverse niveaus van mentaliseren en tonen een verband aan met verwoorden wat je ervaart.

Het eerste niveau is 'concrete thinking' en daarin wordt het verband als volgt genoemd:

“Concrete thinking represents an important defect in **representation** and elaboration of the **subjective experience** (e.g., few mental representations and associations) in that there is a lack of **connection to emotional experiences** and low awareness of one's mental contents.” (p.727).

Het tweede niveau is 'low defensive level' waarin het verband als volgt wordt aangegeven:

“The subject is emotionally overwhelmed by his or her activated representational contents and unable to make sense of it. **The subjective experience** is perceived as threatening, preventing the person from an adequate elaboration of and **openness to the experience.**” (p.772).

Bij het derde niveau, 'intermediate defensive level' wordt het verband als volgt uitgelegd:

The recognition and elaboration of the representational contents are impeded as the person obliterates a part of his or her **subjective experience** or downplays the personal meaning and emotional expression of a recognized experience. Defenses of denial, minimization, disavowal, or **emotional suppression are used to deal with the experience.** (p.772)

Allen, Fonagy en Bateman (2008) benoemen taal als belangrijk aspect bij mentaliseren:

Taalverwerving en mentaliseren zijn ontwikkelingen die autonoom tot stand komen en hand in hand gaan, aangezien taalverwerving gedeelde aandacht vereist en de erkenning van de bedoeling te communiceren; taalvaardigheden openen op hun beurt weer de mogelijkheid tot expliciet mentaliseren en tot de vorming van een verfijnd conceptueel kader voor het uiten van mentale toestanden en het praten daarover (dat wil zeggen metarepresentatie.) (p.81)

Spaans, Koelens, Bühring (2010) noemen verwoorden wat je ervaart als interventie bij mentaliserende bevorderende therapie:

Woorden leren geven: **Verbaal uitdrukking leren geven aan de innerlijke beleving bij een lichaamssignaal.** Therapeut: 'Welke woorden komen in je op?' Technieken die de therapeut kan gebruiken zijn: stimuleren tot **verbale associaties**, verbale suggesties doen, vragen stellen, modeling, spiegeling, exploratie, gespreksvoering, schrijf oefeningen enzovoort. (p. 12)

Ook benoemen ze dat mentalisatie onder andere wordt geleerd door verwoorden wat je ervaart: “De behandeling is grotendeels groepsgericht. Patiënten leren lichaamsgerichte mentalisatie door **ervaringen uit te wisselen van eigen en andermans lichamelijke en innerlijke ervaringen** (wederkerigheid stimuleren.)” (p.17).

Spaans, Veleska, Luyten en Bühring (2009) noemen een interventie gericht op verwoorden wat je ervaart en daarbij ook de verschillende stadia waarin een cliënt zich kan bevinden:

De basistherapieën zijn lichaamsgericht. In de psychosomatische fysiotherapie en psychomotorische therapie leren patiënten eerst **meer voeling te krijgen met lichaamssignalen en er een mentale betekenis bij te ervaren** (vaak eerst nog zonder woorden, bijvoorbeeld door ze uit te drukken in houding of beweging). De aanvankelijk nog moeilijk te benoemen innerlijke toestanden kunnen ook symbolisch worden uitgedrukt in de kunstzinnige therapie. Nadat de patiënten hebben geleerd aan dit alles **‘woorden te geven’** kunnen de verschillende teamleden hier ook verbaal op ingaan. In het dagelijkse leefmilieu

op de afdeling en in psychotherapeutisch getinte groepen kunnen patiënten vervolgens lichamelijke ervaringen verbaal uitwisselen en zo hun begrip ervan uitbreiden. (p.245) Geerling (2010) benoemt vier kernstrategieën om het mentalisatievermogen te bevorderen. Eén daarvan is het bevorderen van mentale representaties. Hierin noemt ze een aantal verbanden met verwoorden wat je ervaart.

Wanneer een cliënt duidelijk wil krijgen **welke emoties meespelen bij het veroorzaken van gedrag** is het van belang dat hij ze waar kan nemen **en er een naam aan kan geven**. Het is daarnaast ook verhelderend om te onderzoeken waar de emoties door veroorzaakt worden. (p.6)

Ook benoemt ze wat het bevorderen van mentale representaties op kan leveren:

“Het bevorderen van het mentaal representeren zorgt ervoor dat cliënten hun **gevoelens beter kunnen onderscheiden en er daardoor een naam aan kunnen geven en er betekenis aan kunnen verlenen**. “(p.7). Ze beschrijft de stappen van het mentaliseren van emoties en hierbij noemt ze het verband opnieuw: “Het mentaliseren van emotie verloopt in drie stappen. . . . De drie stappen worden door elkaar heen gebruikt omdat ze elkaar ondersteunen. Zo kan het **verwoorden van gevoelens helpen bij het helderder krijgen van emoties**.” (p.8).

Gael (2007) noemt verwoorden wat je ervaart als eerste stap om het mentaliseren te herstellen:

De eerste stap in het herstel van het vermogen om te mentaliseren is de poging om samen met de patiënt te komen tot een zo **juist mogelijke benoeming** en daardoor representatie van de gevoelens. Niet het gedrag van An wordt als uitgangspunt voor het gesprek genomen; **er wordt gefocust op haar mentale ervaring voor, tijdens en na het gebeuren** met haar partner (en later in de groep). Ik mag er daarbij niet van uitgaan dat ze wel ‘weet’ wat ze voelde – en ook niet dat ik dat zou weten. Ik maak duidelijk dat we dat samen moeten uitzoeken, om op die manier bij haar een onderzoekende houding te bevorderen. (p.7)

Taubner, Hörz, Fischer-Kern, e.a.(2012) benoemen het gevolg van mentaliseren in relatie tot verwoorden wat je ervaart:

Mentalization is the ability to understand others and oneself in terms of mental states while bearing in mind the necessarily inferential nature of this process (Fonagy, Gergely, & Target, 2007). **As a result, one’s own behavior and emotional experiences and those of others become more meaningful and predictable—** especially in the context of close and intimate relationships (Bateman & Fonagy, 2004). (p.1)

Vanuit de literatuur kan geconcludeerd worden dat verbanden bestaan tussen mentaliseren en verwoorden wat je ervaart. Deze verbanden worden gezien bij de verschillende niveaus van mentaliseren en ook bij de stappen die een cliënt neemt in het proces van het verbeteren van het vermogen om te mentaliseren. Het verwoorden wat je ervaart maakt onderdeel uit van het vermogen om te mentaliseren.

5. Discussie

De onderzoeksvraag luidt: “In welke mate zijn de items ‘observeren en interpreteren’, ‘feedback geven en ontvangen’ en ‘verwoorden wat je ervaart’, die centraal worden gezet in de opstartgroep van de vaktherapie bij de AFPN, een indicatie voor de aanwezigheid van de vaardigheid mentaliseren?”

Door de hoeveelheid zoektermen en databases zijn er meerdere artikelen gevonden. Er is veel tijd besteed aan het analyseren van de artikelen waardoor er minder tijd was om verder te kijken dan de items. Dit heeft als resultaat dat er specifiek gezocht is naar de items terwijl er mogelijk andere items ook passend zijn als indicatie voor het mentaliseren. Door de nadruk te leggen op de items is het wel mogelijk geweest om een gericht onderzoek te doen voor de items die op dit moment worden gebruikt. Bovendien worden er in de definities en de resultaten weinig andere items genoemd.

De literatuur die gevonden is met betrekking tot de items is wisselend in aantal. Zo zijn er bij het ‘observeren’ een aantal verbanden te leggen naar het mentaliseren. Dit komt terug in de definitie en ook wordt het beschreven als interventie om het mentaliseren te bevorderen. Hetzelfde geldt ook voor het item ‘interpreteren’. Over het item ‘feedback geven en ontvangen’ is er opvallend minder literatuur te vinden met betrekking tot mentaliseren. Hetgene wat beschreven is over ‘feedback’ is als interventie om het mentaliseren te bevorderen. Wel wordt er in veel literatuur geschreven over zelfreflectie en het herkennen van eigen gedrag als vaardigheid om te kunnen mentaliseren. Hiermee kan feedback van anderen helpen. Ook is het ‘feedback geven’ een vervolg op het ‘observeren’ en ‘interpreteren’ wat uitgelegd wordt in het theoretisch kader. Wat uitgebreid zou kunnen worden is het ‘verwoorden wat je ervaart’ bij het geven van feedback zodat daarin het mentaliserend vermogen wordt aangesproken. Over het item ‘verwoorden wat je ervaart’ is veel literatuur gevonden, zowel in de definitie als ook interventies en voorwaarden om te kunnen mentaliseren.

De literatuur is beschreven vanuit verschillende contexten. Veel van de literatuur wat gevonden is, is geschreven vanuit het behandelen van cliënten met een borderline persoonlijkheidsstoornis, vaak vanuit de klinische praktijk. De opstartgroep vindt plaats in een polikliniek en niet alleen cliënten met een borderline persoonlijkheidsstoornis nemen hieraan deel. Toch is deze literatuur bruikbaar gevonden voor dit onderzoek. De literatuur wat geciteerd is gaat over het verduidelijken van mentaliseren en de interventies die gepleegd kunnen worden om het mentaliserende vermogen te bevorderen. De interventies die genoemd worden om het mentaliserende vermogen te vergroten hebben niet alleen betrekking op cliënten met een borderline persoonlijkheidsstoornis en ook is het niet noodzakelijk om alleen te interveniëren in een klinische setting.

Wat veel terug komt in de literatuur zijn een aantal voorwaarden voor de cliënt om te kunnen mentaliseren. Zoals een veilige groep en een therapeut die zelf een onderzoekende, nieuwsgierige en ‘niet-wetende’ houding heeft. Doordat de opstartgroep een open groep is kan de veiligheid minder gewaarborgd worden dan wanneer een groep uit dezelfde cliënten blijft bestaan.

6. Conclusie

De vraagstelling luidt als volgt: “In welke mate zijn de items ‘observeren en interpreteren’, ‘feedback geven en ontvangen’ en ‘verwoorden wat je ervaart’, die centraal worden gezet in de opstartgroep van de vaktherapie bij de AFPN, een indicatie voor de aanwezigheid van de vaardigheid mentaliseren?”

Hierop is eerst de vraag beantwoord wat de items en het mentaliseren precies inhouden. Op basis van deze gevonden informatie zijn er al een aantal verbanden te leggen tussen de items en mentaliseren. Zo is waarnemen (observeren) en interpreteren al opgenomen in de definitie van mentaliseren. Om feedback te kunnen geven en ontvangen moet er waargenomen en geïnterpreteerd worden. Daarbij moet er inlevingsvermogen zijn om de feedback te ontvangen, ditzelfde wordt genoemd in de vaardigheid mentaliseren. Verwoorden wat je ervaart bestaat onder andere uit het kunnen waarnemen. Ook is het noodzakelijk om dit te verwoorden zodat er uiting gegeven kan worden aan wat men voelt en ervaart. Hierdoor kan de therapeut ook een inschatting maken over het mentaliserend vermogen.

Het verband tussen de items en mentaliseren komt terug in het vervolg van het literatuuronderzoek. De items ‘observeren’, ‘interpreteren’ en ‘verwoorden wat je ervaart’ worden genoemd als onderdeel van mentaliseren, ook worden de items genoemd als onderdeel om het mentaliseren te bevorderen. ‘Feedback geven en ontvangen’ wordt ook genoemd om het mentaliseren te bevorderen echter is hier maar weinig literatuur over te vinden. Op basis van de gevonden literatuur kan gezegd worden dat de mate waarin iemand kan ‘observeren’, ‘interpreteren’ en ‘verwoorden wat degene ervaart’ invloed heeft op het mentaliserend vermogen. Hoe vaardiger iemand is in de genoemde items hoe groter het vermogen om te mentaliseren. Over het ‘feedback geven en ontvangen’ kan gezegd worden dat de mate waarin iemand daarin kan weergeven wat er is geobserveerd, geïnterpreteerd en ervaren, een indicatie geeft voor het mentaliserende vermogen.

7. Aanbevelingen

De eerste aanbeveling betreft het item 'feedback geven en ontvangen'. Wanneer dit meer gericht is op het verwoorden wat de cliënt ervaart tijdens de waargenomen en geïnterpreteerde informatie wordt het mentaliserend vermogen meer aangesproken.

De volgende aanbeveling betreft het therapeutische klimaat en de therapeutische attitude. Wanneer er een indicatie gegeven wordt over het mentaliserend vermogen, is het noodzakelijk dat er een veilige sfeer is en dat de therapeut zelf een mentaliserende houding aanneemt om dit te stimuleren. Omdat de opstartgroep een open groep is kan dit invloed hebben op het gevoel van veiligheid op de cliënt. Op dit moment wordt het onveilige klimaat ondervangen doordat de vaktherapeuten aansturen op het 'hier en nu' en niet ingaan op het verleden en/of op de delicten die gepleegd zijn. Ook kunnen cliënten een schrift bijhouden waarin ze ervaringen op kunnen schrijven die ze niet willen delen in de groep. Van belang is dat de vaktherapeuten communiceren naar de verwijzers en de collega's over hoe het huidige klimaat er uit ziet. Hierdoor krijgt de uitleg over het mentaliserende vermogen van een cliënt in een minder veilige groep een andere betekenis. De vaktherapeuten zijn bekend met de attitude die past bij het bevorderen van een mentaliserende houding, waarop de aanbeveling is om hier kritisch naar te blijven kijken en hier op blijven reflecteren.

Een volgende aanbeveling betreft het aanbieden van de items in een volgorde. Op dit moment stroomt een cliënt in wanneer er ruimte is en start daardoor bij een item wat er op dat moment aangeboden wordt. Vanuit de literatuur komt naar voren dat het begint bij het kunnen 'waarnemen' en vanuit daar wordt er geïnterpreteerd. Om deze gebeurtenissen te verwerken is het van belang dat er vervolgens aandacht wordt besteed aan het item 'verwoorden wat je ervaart'. Feedback geven en ontvangen bestaat uit de drie genoemde items en zou als laatst het best passend zijn. Wanneer er vanuit deze volgorde wordt gewerkt zal dit de veiligheid bevorderen. Ook begrijpt de cliënt beter over welke vaardigheden het gaat en bovendien kan er dan een betere inschatting gemaakt worden over het mentaliserende vermogen van de cliënt.

Een laatste aanbeveling betreft de woordkeuze van de vaktherapeuten in de opstartgroep. De vaktherapeuten noemen de items waarover het is gegaan in dit onderzoek 'thema's'. Binnen de behandelingen van de PMT'er worden er gebruik gemaakt van zeven PMT-thema's, namelijk: motorische instrumentele sensibiliteit, motorische sociale sensibiliteit ruimte, kracht, lichaamsbeleving, vertrouwen, relaxatie. Dat er binnen de vaktherapie gesproken wordt over 'thema's' kan verwarrend werken voor collega's, verwijzers en cliënten. Een aanbeveling is om niet te spreken over 'thema's' maar over 'items'.

8. Literatuurlijst

- Allen, J. (2011). Reflecties over de cliëntgerichte therapie vanuit het perspectief van gehechtheid en mentaliseren. *Cliëntgerichte Psychotherapie*, 49 (4), 293-306.
- Allen, J. G., Fonagy, P., & Bateman, A. W. (2008). *Mentaliseren in de klinische praktijk*. Amsterdam: Uitgeverij Nieuwezijds.
- Bateman, A.W., Fonagy, P. (2007). *Mentaliseren bij de borderline persoonlijkheidsstoornis*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Bakker, E. & Buuren, van H. (2009). *Onderzoek in de gezondheidszorg*. Houten: Noordhoff Uitgevers B.V
- Beaulieu-Pelletier, G., Bouchard, M-A., Philippe, F.L. (2012). Mental States Task (MST): Development, Validation, and Correlates of a Self-Report Measure of Mentalization. *Journal of clinical psychology*, 69(7), 671–695. doi: 10.1002/jclp.21942
- Bennink, H., Fransen, J. (2007). Leren op basis van feedback en confrontatie. *Supervisie en Coaching*, 24, 15-26. doi: 10.1007/BF03079816
- Bil, P. (2004). *Observeren, registreren, rapporteren en interpreteren*. Soest: Nelissen.
- Celestin-Westreich, C., Celestin, L. (2012). *Observeren en rapporteren*. Amsterdam: Pearson Benelux.
- Delfstra, G., Peeters, G. (2011). Mentalisatie bevorderende therapie (MBT) in de groep. *Tijdschrift voor psychotherapie*, 37, 1, 5-18. doi: 10.1007/s12485-011-0002-9
- Fonagy, P., Gergely, G. & Target, M. (2007). The parent-infant dyad and the construction of the subjective self. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 48, 288–328. doi: 10.1111/j.1469-7610.2007.01727.x
- Gael, M. (2007). Extreem luid & ongelooflijk ver weg. *Tijdschrift voor psychotherapie*, 33, 1, 3-12. doi: 10.1007/BF03062248
- Geerling, J. (2010). Mentaliseren binnen PMT. *'T Web*, 1, 4-11. Geraadpleegd op: <http://www.hetweb.nl/tijdschrift/filter/uitgave/19/>
- Gigante, J., Dell, M., Sharkey, A. (2011). Getting beyond "good job": How to give effective feedback. *Pediatrics*, 127, 204-208. doi: 10.1542/peds.2010-3351
- Hattie, J., Timperly, H. (2007). The power of feedback. *Tijdschrift voor medisch onderwijs*, 27, 50-51. doi: 10.1007/BF03078234
- Hekking, P., Fellingner, P. (2011). *Psychomotorische therapie: een inleiding*. Amsterdam: Boom.
- Janson, D., Memelink, D. (2005). *Observeren kun je leren*. Baarn: HBuitgevers.
- Kooiman, K., Koelen, J. (2012). Gehechtheid en somatisatie. *Tijdschrift voor psychotherapie*, 38, 291-309. doi: 10.1007/s12485-012-0030-0
- Lindhout, M., Woldman, C. (2004). Afasie. *Bijblijven*, 20, 60-69. doi: 10.1007/BF03059757

Mohaupt, H., Holgersen, H., Binder, P.-E. & Nielsen, G. H. (2006). Affect consciousness or mentalization? A comparison of two concepts with regard to affect development and affect regulation. *Scandinavian Journal of Psychology*, 47, 237–244. doi: 10.1111/j.1467-9450.2006.00513.x

Remmerswaal, J. (2006). *Begeleiden van groepen*. Houten: Bohn stafleu van loghum.

Spaans, J.A., Koelen, J.A., Bühring, M.E.F. (2010). Mentaliseren bij ernstige onverklaarde lichamelijke klachten. *Tijdschrift voor psychotherapie*, 36, 1, 5-21. doi: 10.1007/BF03096114

Spaans, J.A., Veselka, L., Luyten, P., Bühring, M.E.F. (2009). Lichamelijke aspecten van mentalisatie; therapeutische focus bij ernstige onverklaarde lichamelijke klachten. *Tijdschrift voor psychiatrie*, 51 (4), 239-248. Geraadpleegd op:
http://www.tijdschriftvoorpsychiatrie.nl/assets/articles/articles_2767pdf.pdf

Struik, A. (2011). Slapende honden? Wakker maken! *Kind en adolescent praktijk*, 10, 100-109. doi: 10.1007/s12454-011-0027-9

Sugerman, A. (2006). Mentalization, insightfulness, and therapeutic action The importance of mental organization. *The International Journal of Psychoanalysis*, 87(4), 965–987.

Taubner, S., Hörz, S., Fischer-Kern, M., Doering, S., Buchheim, A., & Zimmermann, J. (2012). Internal Structure of the Reflective Functioning Scale. *Psychological Assessment*, 25, 127-135. doi: 10.1037/a0029138

Verheugt-Pleiter, J.E., Schmeets, M.G.J., Zevalkink, J. (2010). *Mentaliseren in de kindtherapie*. Assen: Koninklijke Van Gorcum.